

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ НАУКОВОЇ
І НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ У
ЗБРОЙНИХ СИЛАХ
УКРАЇНИ**

Частина 15

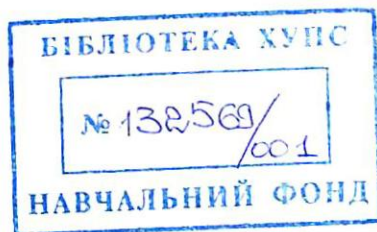
ЕТОС ВОЄННОЇ НАУКИ

355
m54

Міністерство оборони України

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо організації наукової і науково-технічної діяльності у
Збройних Силах України

Частина 15
Етос воєнної науки

Видання - 2020

УДК 001.89

Методичні рекомендації щодо організації наукової і науково-технічної діяльності у Збройних Силах України затверджено 01.07.2020 Міністром оборони України Тараном А.В. у якості посібника для організації наукової і науково-технічної діяльності у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України.

Методичні рекомендації розроблено авторським колективом під загальним керівництвом заступника Міністра оборони України Миронюка О.Ю. та заступника начальника Генерального штабу Збройних Сил України генерал-лейтенанта Тимошенка Р. І.:

частини 1 та 10 – Національним університетом оборони України імені Івана Черняховського (начальник університету генерал-лейтенант Сиротенко А.М., доктор військових наук, доцент, заступник начальника університету з наукової роботи генерал-майор Щипанський П.В., кандидат військових наук, професор, заслужений працівник освіти України);

частина 2 – Військовою академією (м. Одеса) (начальник академії генерал-майор Гуляк О.В., кандидат юридичних наук);

частина 3, 8 та 17 – Харківським національним університетом Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (начальник університету генерал-майор Турінський О.В., кандидат технічних наук, заступник начальника університету з наукової роботи полковник Певцов Г.В., доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України);

частина 4 – Державним науково-дослідним інститутом випробувань і сертифікації озброєння та військової техніки Збройних Сил України (начальник інституту полковник Башинський В.Г., доктор технічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника інституту з наукової роботи полковник Дмитрієв В.А., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник);

частина 5, 6 – Центральним науково-дослідним інститутом озброєння та військової техніки Збройних Сил України (начальник інституту генерал-майор Чепков І.Б., доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, заступник начальника інституту з наукової роботи полковник Сотник В.В., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник);

частина 7 – Житомирським військовим інститутом імені С. П. Корольова (начальник інституту генерал-майор Левченко О. В., кандидат військових наук, професор, заступник начальника інституту з навчальної та наукової роботи

полковник Сашук І.М., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник);

частина 9 – Військовим інститутом Київського Національного університету (начальник інституту генерал-майор Толок І.В., кандидат педагогічних наук, заслужений працівник освіти України, заступник начальника інституту з наукової роботи полковник Попков Б.О., кандидат військових наук, старший науковий співробітник) та Воєнно-науковим управлінням Генерального штабу Збройних Сил України (начальник управління полковник Коваль В.В, кандидат військових наук, старший науковий співробітник, начальник відділу полковник Левищенко Є.В.);

частина 11 та 13 – Центральним науково-дослідним інститутом Збройних Сил України, (начальник інституту Романченко І.С., доктор військових наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, заступник начальника інституту з наукової роботи полковник Зварич А.О., кандидат військових наук);

частина 12 – Національною академією сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (м. Львів), (начальник академії генерал-лейтенант Ткачук П.П., доктор історичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, заступник начальника академії з наукової роботи полковник Слюсаренко А.В., доктор історичних наук, доцент);

частина 14 – Науково-дослідним центром ЗС України “Державний Океанаріум” (начальник центру капітан 1 рангу Добринін Є.В., заступник начальника центру з наукової роботи Фердман Г.П., кандидат наук з державного управління, старший науковий співробітник);

частина 15 – Науково-дослідним центром гуманітарної політики ЗС України, (начальник центру полковник Агаєв Н.А., кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника центру з наукової роботи Герасименко М.В., кандидат історичних наук);

частина 16 – Державним науково-дослідним інститутом авіації (начальник інституту генерал-майор Харченко О.В., доктор технічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, заступник начальника інституту з наукової роботи полковник Пашенко С.В., кандидат технічних наук, доцент).

Методичні рекомендації щодо організації наукової і науково-технічної діяльності у збройних силах України : посібник у 17 частинах.

Методичні рекомендації застосовуються під час виконання заходів наукової та науково-технічної діяльності у ЗС України.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ	6
2. СУТНІСТЬ ЕТОСУ ВОЄННОЇ НАУКИ	7
3. ЦІННІСНІ ІМПЕРАТИВИ НАУКОВОГО ЕТОСУ	8
4. ЕТИКА НАУКИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНІ ЛЮДСЬКІ ЦІННОСТІ, НОРМИ І ПРИНЦИПИ	11
5. ЕТИКА НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	13
6. ЕТИКА ВЧЕНОГО	15
7. ОСОБЛИВОСТІ ЕТИЧНОГО ВИМІРУ НАУКОВОЇ ТА НАУКОВО- ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВОЄННІЙ СФЕРІ	18
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	22

ВСТУП

В умовах сучасного інформаційного суспільства однією з домінуючих цінностей, а також економічним та військовим ресурсом стають наукові знання. Розвиток суспільства відбувається шляхом нарощування знань – фундаментальних і прикладних, які реалізуються у житті суспільства і стають його головною рушійною силою у всіх сферах життя. Тому розвиток сектору безпеки і оборони України у ХХІ ст. не може існувати та функціонувати без воєнної науки, яка повинна відповідати найвищим сучасним науковим вимогам.

Особливістю сучасної науки є те, що вона функціонує і розвивається на морально-етичних засадах. Ще донедавна, у ХІХ ст. в науці убачали джерело технічного і морального перетворення суспільства, проте вже усередині ХХ ст. на фоні небувалих науково-технічних досягнень, наука усвідомлюється як така, що часом несе небезпеку для суспільства і може загрожувати людству загалом. Питання про наслідки використання науково-технічних досягнень постали особливо гостро у зв'язку із створенням атомної зброї та її першим застосуванням. Тобто стало очевидно, що бурхливий розвиток науки та техніки спричиняють руйнування етичного фундаменту цивілізації. Майже водночас із цим світ дізнався про жорстокі наукові дослідження над в'язнями концтаборів. Починаючи із 60–70 рр. моральній оцінці починають піддаватися наслідки розвитку науки, що застосовувалися у взаємодії людини і природи. Відбулося усвідомлення того, що без моральних обмежень наука може призвести людство до самознищення. У зв'язку із цим, невід'ємною складовою сучасної науки стають моральні принципи, норми та цінності, які визначають стосунки всередині наукового співтовариства та регулюють взаємини між наукою та суспільством загалом. Дія моральних норм у науці є потужною, що часом спричиняє заборону розвитку певних напрямків наукових досліджень, як це сталося із клонуванням.

Окрім загальноосвітніх тенденцій на сучасному етапі наука в Україні загалом, і воєнна наука зокрема, переживають непрості часи, пов'язані з процесами реформування, скороченням державного фінансування та переходом подекуди до самоокупності. Окрім цього існують тенденції відтоку наукових фахівців за кордон. Ці процеси спричиняють брак висококваліфікованих наукових фахівців в українській науці загалом і у воєнній галузі, зокрема.

Існують тенденції до зниження якості науково-дослідних робіт та дисертаційних досліджень, використання плагіату тощо. Це пов'язано із суттєвим скороченням відведеного часу для проведення науково-дослідних робіт так і з подекуди низьким рівнем підготовки науковців воєнної сфери. Окрім цього, у воєнній науці відбуваються процеси “комерціалізації”, які підштовхують до змагань окремих науковців, наукових колективів (установ) за отримання грантів на проведення воєнно-технічних досліджень тощо.

Ці та інші виклики сучасності примушують воєнну науку звернутися до своїх засад з метою виокремлення та збереження перевірених практикою внутрішньо-наукових критеріїв, морально-етичних норм та цінностей, що забезпечують воєнній науці її науковий статус у суспільстві. Тому постає необхідність проаналізувати

морально-етичні норми, цінності та принципи воєнної науки, що забезпечують її функціонування як соціального інституту з виробництва достовірного знання для вирішення прикладних та фундаментальних проблем у військовій сфері та секторі безпеки і оборони України; виокремити основні імперативи етосу воєнної науки, що виступають гарантом здорової конкуренції та забезпечують основу професійної поведінки воєнного науковця, створюють відповідні умови для наукових відкриттів та практичного застосування отриманих воєнною наукою знань у житті.

1. ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Понятійно-термінологічний апарат проблематики, що розглядається, складається з таких основних термінів і визначень, як *“мораль”*, *“етика”*, *“етос”*, *“етос науки”*, *“імператив”*.

“Мораль” (від лат. *moralis* – моральний, від *mores* – звичай) – сукупність уявлень, норм, оцінок, що регулюють поведінку людей у суспільстві. Практична реалізація моралі у суспільстві забезпечується громадським осудом та за допомогою індивідуальних уявлень індивідів про належне, у яких узагальнюються норми, цінності, зразки поведінки, принципи ставлення до інших індивідів і соціальних груп. Поняття мораль узагальнює такі сторони людського життя, що позначаються як *“добро”* і *“зло”*, *“чеснота”* і *“порок”*, *“правильно”* і *“неправильно”*, *“обов’язок”*, *“совість”*, *“справедливість”*. Уявлення про мораль формуються у процесі осмислення належної людської поведінки, умовами та межами якими людина самообмежує себе у відповідності до власного відчуття належного, а також межами свободи, які задаються зовні – інституційною та нормативною впорядкованістю [8].

“Етика” (від лат. *ethica*, утворене від *ἦθος* – звичай) – вживається принаймні у двох значеннях. Як система моральних норм та цінностей, характерних для певної культурної, релігійної чи соціальної спільноти людей. Та як наука, що вивчає мораль, суспільні норми поведінки та звичаї. Етика, як наука, зосереджує увагу на проблемах сутності і функціонування моралі, досліджує специфіку моральних норм і цінностей та шляхи їх обґрунтування, з’ясовує моральні аспекти людської свідомості, діяльності, спілкування і світоставлення тощо [13; с. 210].

“Етос” (від давньогрецької. *ethos* – місце перебування, спільне житло), у подальшому набуло значення – звички, характеру, способу думання. Використання цього терміну поступово установлюється стосовно таких змін в людині (під впливом звичаїв, традицій і відповідної поведінки), які стають її практичною нормою і внутрішнім законом, формуючи людську природу, настільки ж стійку і невідворотну як і природні закономірності [13; с. 204].

“Етос науки”, або етика науки, є сферою внутрішньо наукової рефлексії (від лат. *reflexio* – “повертаюся назад” – метод самоаналізу) стосовно моральних аспектів наукової діяльності, що відбувається як усередині наукового співтовариства так і у суспільстві загалом. До проблематики етосу науки також належить моральна оцінка пізнавальної діяльності, її мотивація та організація у науці. Термін *“етос науки”* увів Р. Мертон, який розумів під етосом особливу